

DURAȚA ȘI SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A OBȘTELOR VRÎNCENE

V. MAGUREANU

În perioada modernă a istoriei României și mai ales de la începutul acestui veac, preocuparea specialiștilor pentru studiul obștelor devălmașe a devenit tot mai sistematică, scoțându-se astfel la iveală vechimea considerabilă a acestor comunități rurale, precum și rolul lor deosebit în ce privește nașterea și consolidarea unui tip de civilizație cu totul originale pe pământul românesc.

Nu numai dintre istoricii noștri cei mai renumiți, dar și sociologi reputați, etnografi și folcloriști de mare prestigiu, personalitățile cele mai remarcabile ale culturii românești care au studiat devenirea noastră istorico-socială au făcut referiri mai ample sau mai restrinse la acest fenomen care are o legătură organică cu însăși geneza îndelungată a culturii și civilizației poporului român de-a lungul a nenumărate veacuri. Deși studiul istoric mai sistematic al acestor obști se referă mai ales la perioada feudalismului pe teritoriul nostru, totuși există ipoteze întemeiate după care adevărata lor sorginte se poate regăsi în timpurile străvechi ale orînduirii gentilico-tribale. Referindu-se de pildă, la amplele studii ale lui H. H. Stahl în această privință (autor care a dedicat mai mult de o jumătate de veac cercetărilor sistematice a obștelor vrîncene) istoricul P. P. Panaitescu nota că „dintre rezultatele pozitive la care a ajuns acest cercetător sînt de semnalat, în primul rînd, afirmația originii străvechi, gentilece a satelor de moșneni, care rezultă din structura lor arhaică, deci din continuitatea obștelor sub feudalism și capitalism, în forma care derivă din comuna primitivă”¹.

Potrivit unei asemenea optici, aceste comunități ar avea o origine tribală și s-au format prin teritorializarea și despărțirea triburilor. Una dintre ideile cele mai pregnant subliniate este așadar aceea a descendenței comunităților rurale devălmașe de tip arhaic din acelea specifice comunei primitive. Tradiția vrînceană este puternic legată de comunitatea devălmașă în toate dimensiunile sale, iar obștea rurală arhaică constituie adevărata matrice a acestei civilizații străvechi. Existența milenară a comunităților amintite, a permis o adevărată teaurizare a unor tradiții ale căror origini sînt mult anterioare lumii moderne și alcătuirilor

1 P. P. Panaitescu, Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. București, Ed. Academiei R.P.R., 1964, p. 7-8.

sociale specifice ei. Este însă bine cunoscută dificultatea majoră care a stat în calea cercetării istorice privind comuna primitivă și anume absența unor izvoare documentare scrise care să confirme cu certitudine existența unor raporturi de egalitate între oameni și dimpotrivă, absența unor diferențieri și inegalități care să permită exploatarea și închitățile manifestate în orînduirile de mai târziu. Întrucît perioada în cauză se referă la preistoria omenirii, lipsită de documentație istorică, alta decît de natură arheologică și care este controversabilă atunci cînd din niște rămășițe materiale vrem să tragem concluzii cu privire la viața socială a strămoșilor noștri, s-a încercat să se suplinească această nevoie pe calea cercetărilor antropologice; astfel cercetătorii au invocat existența, pînă în vremea noastră a unor comunități rurale de tip arhaic care foloseau în comun (în devălmășie) întinderile de pămînt pe care le aveau în proprietate.⁴ Cercetate la teren, aceste sate — fie că aveau forma mirului rus, a mărcii germane, a tomtului irlandez, a dessei javaneze, a comunei indiene, ba chiar și a satului devălmaș românesc — au făcut cu prisosință această dovadă². Dar cum să se dovedească faptul că aceste comunități rurale erau primitive, adică străvechi și că istoria lor ajungea pînă la preistorie iar democrația satelor devălmașe să poată fi considerată o prelungire a democrației preistorice de odinioară? Această problemă, de loc simplă pentru istoriografia actuală, depășește însă și cadrul cercetării istorice propriu-zise fiind, după cum este ușor de presupus, mai degrabă interdisciplinară — istorică, etnografică, sociologică sau economică în egală măsură — dar știința istorică își are rolul său de nucleu în cercetarea propriu-zisă întrucît toate disciplinele amintite și încă altele, au latura lor istorică prin care se relevă un aspect sau altul al acestei îndelungate devenirii. Studiul de față prin natura sa succintă nu-și poate propune elucidarea *in extenso* a unei asemenea problematici (care mai are încă destule laturi necercetate sistematic). Ne mărginim de aceea să arătăm că în această privință, cercetările deja efectuate, au dovedit că păstrarea în stare relativ neschimbată, vreme de veacuri și milenii, a unor relații de tip comunitar în cadrul obștilor agricole, s-a datorat în bună măsură și evoluției lente a tehnicilor agricole și unor raporturi economice în care predomina *economia naturală închisă*; aceste comunități agricole a căror producție se baza mai ales pe tehnici rudimentare, care se preluau de la o generație la alta, erau și relativ izolate geografic, în tot cazul fără legături intense cu zone mai îndepărtate. Astfel a fost posibil ca diferitele orînduiri care s-au succedat să nu le altereze în esența lor și să nu le impună schimbări importante în natura originară a raporturilor lor inter și intracomunitare. „Tradiția stăpînirii devălmașe trăiește de aceea atîta vreme cît mai poate da formă potrivită unor relații sociale care rezultă din caracterul însuși al proceselor de producție. Atîta timp cît tehnicile proceselor de producție rămîn rudimentare ele continuă a da naștere unor

2 Henri H. Stahl, Teorii și ipoteze privind sociologia orînduirii tributare. București, Ed. Științifică și enciclopedică, 1980, p. 65.

relații comunitare (subl. ns.). Fără a face apel la memoria socială, simpla invocare a naturii proceselor de producție este suficientă pentru a se înțelege democrația acestor comunități agrare.³ În cadrul acestor comunități devălmașe tradiția străveche a putut juca rolul unui model care era urmat cu sfințenie de fiecare nouă generație, aproape fără nici un fel de adaos din afară, chiar și atunci când în perioadele de răscruce ale istoriei, aceste obști erau asaltate de către diverse forțe cotropitoare. Numeroasele cercetări istorice pe această temă relevă, de pildă, că în perioada evului mediu timpuriu obștile țărănești, deja organizate, au putut alcătui edificiul social necesar pe care s-au organizat primele voevodate pe teritoriul românesc.

Mai mult decât atât, cu toate că au existat anumite imixtiuni din partea stăpînirii feudale și chiar încercări ale unor boieri lacomi de a uzurpa în folos propriu drepturile obștilor țărănești vrîncene, solidaritatea acestor comunități și dirzenia conducătorilor lor, le-au asigurat în cele din urmă cîștig de cauză. În prima parte a evului mediu nu s-a manifestat amestecul prea accentuat al diferiților domnitori în problemele interne ale acestor obști. Într-o conferință despre Vrancea, marele istoric Nicolaie Iorga aprecia: „Putem crede că nimic din vechile rosturi ale Vrancei nu fusese schimbat de domnii foarte respectuoși de datini care fuseseră pînă atunci. Deci cum fusese Vrancea cea veche din secolul al XIII-lea, așa rămăsese”⁴. Cu puține excepții, istoriografia românească și cei mai iluștri reprezentanți ai săi, sînt de părere că evoluția îndelungată, în aceleași tipare a vieții obștilor s-a putut petrece datorită originalității poziției lor geografice, a datinilor și tradițiilor lor deosebit de puternice, menționîndu-se totodată și bogățiile deosebite ale acestor locuri, care au determinat ca ele să fie în permanență locuite. În această privință se exprimă și Constantin C. Giurescu care spunea: „Oferind prin bogățiile sale atîtea posibilități de trai, nu-i de mirare că acest ținut a fost populat încă din cele mai vechi timpuri. Cu mii de ani înainte de Christos în epoca neolitică și în epoca de bronz, oamenii își făcuseră aici așezări temeinice”⁵. În același loc cunoscutul istoric vorbește despre Vrancea ca despre locul unde s-a putut produce „o împătrită sinteză de viață românească” (adică geografică, economică, etnică și istorică. Cum am amintit factorul hotărîtor în dăinuirea atât de îndelungată pe aceste meleaguri a comunităților rurale și a civilizațiilor arhaice în forme relativ neschimbate, a fost *tradiția* care a permis realizarea unei coeziuni suficient de puternice pentru a rezista tuturor vicisitudinilor unei istorii milenare, pînă în pragul secolului nostru. Nu este deloc întîmplător că în cele din urmă pătrunderea relațiilor de tip capitalist și a exploatării de acest fel, a determinat dizolvarea obștilor și datorită scoaterii lor din starea de relativă izolare în care se aflau,

3 Ibidem, p. 101.

4 Nicolae Iorga, Vrancea și vrîncenii, București, Tipografia „Cultura neamului românesc”, 1921, p. 22.

5 Constantin C. Giurescu, Din trecutul județului Putna, Focșani, 1937, f.e. p. 2-3.

dar mai ales pentru că n-a mai fost posibilă menținerea relațiilor de egalitate și a solidarității pe această bază.

De ce este atât de important de subliniat pe de o parte caracterul arhaic al acestui tip de civilizație, iar pe de alta, chiar descendența sa din lumea primitivă de odinioară? Desigur că primul motiv al preocupării istoriografiei actuale de la noi față de comunitățile rurale de tip arhaic este legat și de continuitatea pe un anumit teritoriu al populației autohtone, cu scopul de a respinge anumite orientări reacționare din gândirea istorică — cum este și bine cunoscuta „teorie a vidului” — după care în zone vaste ale teritoriului nostru actual nu ar fi existat nici un fel de populație la „descălecarea” în jurul acestui teritoriu a unor triburi migratoare, devenite de-a lungul istoriei popoare vecine cu România. Abia studiul evoluției obștelor țărănești și a modului lor de organizare a putut demonstra că nu numai că nu a existat aici un fel de „spațiu vid”, dar că aceste organizații țărănești colective au putut constitui adevărata structură de rezistență împotriva cotropitorilor străini.

„Istoria Românilor s-ar fi „rupt” în acel mileniu „nescris” dar plin de bogăția probelor arheologice și etnografice, dacă societățile țărănești din aria „României orientale” n-ar fi înălțat acele uimitoare „confederații intercomunitare” de tipul „obștei celei mari a Vrancei toată”, pe a căror temelie s-au așezat voevodatele și cnezatele românești. Nici un moment din lunga serie a istoriei românilor nu se poate despărți de rolul decisiv al „societăților țărănești”⁶.

Nu trebuie să existe nici un fel de îndoială că aspectul cel mai important din întreaga istorie a comunităților țărănești de la noi, cu mult înaintea celor de natură economică sau culturală, rezidă în faptul că ele s-au dovedit *„a nu fi fost mase amorfe și inerte, ci, dimpotrivă capabile de acțiuni militare, fiind organizate confederal și dispunând de o categorie socială de căpetenii capabile să se organizeze și în forme sociale.* (subl. ns.).

O deosebire importantă față de despoțiile asiatice constă tocmai în această existență a unor formațiuni confederale, locale, care au făcut ca seria comunităților pastorale și agrare de la noi să fie capabilă să opună rezistență năvălitorilor asiatici”⁷.

Așadar în această arie a Europei mai ales pe teritoriul românesc, tocmai obștile țărănești au zăgăzuit într-o anumită măsură, valurile migrațiilor asiatice venite timp de peste un mileniu asupra semințiilor autohtone de aici. S-a infirmat astfel prejudecata că aceste comunități rurale ar fi fost „pasive și amorfe” sau „așezate sub vreme”. Există și astăzi teorii potrivit cărora societățile țărănești ar fi pasive și necreative istoric, relansate de către unii sociologi contemporani, cu referire directă la România și la Europa de Est. Ei consideră că în Occidentul european s-ar fi dezvoltat o „societate de piață”, urbană, iar în răsăritul acestui

⁶ Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească*, București, Ed. științifică și enciclopedică, 1984, p. 15.

⁷ Henri H. Stahl, *Op. cit.*, p. 172-173.

continent, o „societate de status“, de structură rurală”⁸. Fără a ne îndepărta prea mult de subiectul nostru se cuvine totuși subliniat faptul că asemenea teorii sociologice și istorice au fost, după cum se cunoaște, precedate sau însoțite de promovarea unor politici imperialiste și colonizatoare care au adus mari daune țării noastre și în general popoarelor din răsăritul Europei. Înainte de a se încerca să fie transformate în ideologii și doctrine reacționare, raporturile politice și economice promovate de marile puteri occidentale au fost nedrepte față de România, tinzând să perpetueze o asemenea stare de lucruri prin menținerea dominației, pînă la jumătatea secolului al XX-lea. Studiile actuale asupra obștilor arhaice din Țara Vrancei relevă că destrămarea acestora la începutul secolului și ruina economică a comunităților sătești de aici, a fost în bună măsură determinată de imixtiunea pe aceste teritorii a unor consorții străine care au acumulat bogății imense prin exploatarea la prețuri de nimic, a unor resurse considerabile aflate în proprietatea acestor obști⁹.

Există, în genere, un consens al tuturor cercetătorilor noștri în privința faptului că obștile țărănești au constituit de-a lungul istoriei și factori de rezistență împotriva exploatarelor interni. Marile răscoale țărănești și lupta de veacuri a acestei clase împotriva boierimii s-au împletit în epoca feudală cu participarea țărănimii noastre la marea epopee a luptei împotriva jugului otoman. „Desfășurarea marilor răscoale țărănești din Țara Românească și din Moldova în tot decursul Evului mediu, ca și formele locale ale rezistenței împotriva aservirii... denotă existența unei organizații țărănești colective bazate tocmai pe sistemul obștilor”¹⁰.

Dar tradiția locală vrinceană și civilizația sa arhaică nu se limitează doar la aspectele economico-sociale, adică la acelea care ar face trăsătura de unire între comunitățile rurale de aici și acelea existente în alte locuri din țară sau din alte țări. Un alt motiv pentru care acest tip de civilizație este atît de invocat în cercetările istorico-antropologice este legat de puternicul filon etnografic și cultural specific meleagurilor din Vrancea arhaică. S-a vorbit și s-a scris mult despre aceste locuri ca fiind leagănul recunoscut al „Mioriței” răspîdită în această zonă în foarte multe versiuni. Sedimentarea unor tradiții de acest fel și a căror transmitere de la o generație la alta s-a făcut vreme foarte îndelungată pe cale exclusiv orală, dovedește cît de vie și activă a fost cultura populară în aceste ținuturi fiindcă în afara ei nici un alt izvor decît cele arheologice, nu ne-a rămas care să vorbească despre datinile străvechi. Absența unor documente scrise în această privință, pînă aproape la jumătatea secolului al XIX-lea, a fost cu prisosință suplinită de existența a numeroși barzi populari care au tezurizat și transmis în forme originale, cele mai reprezentative creații folclorice. Alături de cultura spi-

8 Cf. de pildă Keneth Jowitt (ed.), *Social Change in Romania, 1860—1940*, Berkeley, Institute of International Studies, University of California, 1978, p. 81.

9 Cf. de pildă, C. Constantinescu-Mircești, *Vrancea arhaică*, București, f.e. 1985; P. P. Panaitescu, Op. cit.; H. H. Stahl, Op. cit., etc.

10 P. P. Panaitescu, Op. cit., p. 10.

rituală străveche, cu motive și datini a căror origine trebuie căutată înaintea creștinismului, creațiile populare s-au materializat utilizând, de asemenea, motive ale culturilor de odinioară, în arta olăritului, a creștărilor în lemn, a țesătoriei. etc. S-au păstrat cu rezonanță deosebită și în practicile actuale din mediul rural anumite ritualuri străvechi (păgine) legate de ceremonia înmormântării, a căsătoriei sau a botezului, ori de anumite momente ale sărbătorilor de iarnă. Numeroși etnografi și folcloriști au fost atrași și au menționat în studii sistematice semnificația acestor ritualuri, (dintre care jocul cu măști și arta confecționării măștilor a căror simbolistică este legată și ea de rituri precreștine), făcând deci parte dintr-o tradiție laică consolidată timp de milenii. Însăși vechimea considerabilă a acestor ritualuri și a celorlalte laturi ale artei populare orale sau bazate pe izvoare ce ni s-au păstrat sub formă de obiecte artistice, arată că mediul în care ele s-au putut produce a fost caracteristic unei alcătuirii sociale și mod de organizare de tip arhaic și care fără a fi total lipsite de legătură cu exteriorul au fost totuși, în bună măsură, izolate de-a lungul unui timp istoric îndelungat.

SPECIFICUL RELAȚIILOR DE PUTERE ÎN CADRUL OBȘTELOR VRÎNCENE

Despre modul de alcătuire politică a comunităților rurale arhaice se consemnează, de asemenea, în literatura noastră istorică mai veche sau mai recentă. Încă Dimitrie Cantemir în „Descriptio Moldaviae“ numea „republică“ organizarea politică a obștelor vrîncene. „A doua republică, mai mică, este Vrancea în ținutul Putnei...“¹¹. Preluând critic această apreciere a lui D. Cantemir, Nicolae Iorga ține să aprecieze că termenul „republică“ trebuie înțeles cu sensul de „obște independentă, de obște autonomă care se cîrmuiește după datini vechi, cu dregători proprii...“¹². Independența și autonomia menționate pentru acel timp (perioada Evului mediu) nu erau totuși aplicabile în mod absolut situației obștelor căci ele puteau să caracterizeze doar starea lăuntrică, a raporturilor în-tracomunitare, posibilitatea care era dată obștelor vrîncene de a opta pentru forme de organizare și conducere care erau compatibile cu tradițiile străvechi și cu perpetuarea unei anumite ordini interne fundamentate pe un gen de putere cu totul originale. Dacă ne referim însă la raporturile acestor comunități cu exteriorul, adică cu societatea în cadrul căreia ele erau integrate și mai ales la acelea care reglementau situația obștelor față de domnie, aici în cel mai bun caz putem constata existența unei autonomii limitate, ale cărei dimensiuni s-au restrîns continuu pe măsura trecerii timpului. Așadar, pe bună dreptate Iorga preia critic și cu sens limitat termenul de republică, folosit de Cantemir pentru a denumi statutul politic al Confederației de obști vrîncene. (sen-

¹¹ Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, Apud. Nicolae Iorga, Vrancea și Vrînceni, op. cit., p. 8.

¹² Nicolae Iorga, op. cit., p. 10.

sul plenar al termenului de republică așa cum tradiția gândirii politice ni-l transmite încă de la antici, ne reproduce, în primul rînd, existența unei organizații statale proprii și desigur totala independență a acesteia în raport cu alte state din jur). În pofida acestui sens restrictiv care poate fi acordat libertăților politice ale obștilor și structurilor lor specifice de organizare politică, nici eludarea ori minimalizarea acestor aspecte nu este de loc recomandabilă dată fiind cunoscuta perenitate în istoria țării noastre a unor asemenea structuri sociale și mai ales, importanța obștilor în momentele de răscruce ale acestei istorii, ponderea lor politică manifestată la închegarea primelor voievodate românești. Este de menționat mai întîi, legătura intimă care există între modul de organizare internă a fiecărei obști și a tuturor luată împreună, pe de o parte și natura specifică a puterii care se manifesta între membrii comunității, menținînd pentru un timp istoric deosebit de îndelungat solidaritatea și coeziunea socială necesare acestei supraviețuiri. Dacă analizăm structurile organizatorice ale obștilor țărănești de tip arhaic, constatăm mai întîi caracterul lor democratic, egalitatea deplină a diferiților membri (fie că este vorba de obștea locală sau de confederația de obști la nivel general), spontaneitatea și elasticitatea raporturilor existente, capacitatea lor deosebită de autoreglare, precum și reglementarea permanentă a tuturor acestora prin dreptul cutumiar local, izvoit și legitimat din tradiție. În ce privește grupul de bază, obștea, unul dintre cei mai avizați cercetători ai fenomenului opinează că este o formă de conviețuire socială pe un trup de moșie a unui grup biologic închis, deseori legat prin rudenie de ceată, trăind în gospodării familiale, asociate într-o obște care, prin hotărârile luate în adunările ei generale, are dreptul de a se amesteca în viața particulară a fiecărei gospodării, potrivit regulilor juridice ale devălmășiei și conform mecanismului psihic al obștei pe bază de tradiții difuze¹³. Acesta era așadar nucleul de bază al civilizației țărănești arhaice rezistent la vicisitudinile unui timp istoric îndelungat, deoarece la rîndul său era integrat într-o confederație de obști ale cărei raporturi le reproduceau în mare, pe cele dinlăuntru ale fiecărei comunități restrînsă. Coeziunea socială caracteristică fiecărui grup era asigurată de către *puterea sa specifică rezultată atît din egalitatea deplină a membrilor săi, dar și din controlul pe care comunitatea îl putea exercita asupra fiecărei familii în parte*. Același cercetător asiduu al vieții obștilor devălmășe vrîncene, profesorul H. H. Stahl, ținea să precizeze că „această obște nu este altceva decît adunarea generală a tuturor capilor de familie din sat, în care se ține seama de glasul fiecărui participant, ascultate fiind mai ales cele ale „oamenilor buni și bătrîni“, „oameni cu bărbi albe“, cu mai multă experiență“¹⁴. Cum am amintit, acest tip specific de putere a constituit factorul de coeziune și de solidaritate necesare dăinuirii îndelungate a acestei civilizații. Rezistența sa în timp și originalitatea ei

13 Henri H. Stahl, *Sociologia satului devălmăș, Ed. Fundația Regală Mihai I, București, 1946, p. 39.*

14 Idem, *Teorii și ipoteze privind sociologia orînduirii tributare, op. cit., p. 114.*

în raport cu alte tipuri de putere necesită, de aceea, o analiză mai amănunțită, care, din păcate, nu a fost realizată pînă în prezent și nici măcar menționată în literatura noastră de specialitate. Desigur că studiul de față nu-și poate propune să epuizeze un asemenea demers, însă în cele ce urmează, vom avansa cîteva ipoteze referitoare la natura fenomenului menționat, folosindu-ne de cele deja existente în literatura politologică și antropologică actuală. Iarăși precizăm interdependența necesară și complementaritatea existentă între obștea locală și întreaga confederație de obști; nici una nici alta nu putea subzista fără existența celeilalte și atîta vreme cît coeziunea ambelor a fost asigurată, întreaga comunitate s-a dovedit a fi indestructibilă. Același cercetător amintea într-un capitol al unei lucrări monografice dedicată Nerejului și apărută la noi în limba franceză) despre *organizarea quasi-etatică a Vrancei*. Faptul în sine prezintă o deosebită importanță pentru înțelegerea corectă a naturii fenomenului nu este vorba în cazul obștelor reunite despre un „stat în stat” sau despre faptul că ele ar fi tins să se substituie oricărei alte organizări statale de pe teritoriul românesc; mai degrabă această organizare quasi-etatică se referă la autonomia lăuntrică specifică obștelor vrincene și la faptul că ele au posedat o administrație proprie, aleasă pe cale democratică și legitimată tot de către tradiție. Între „Obștea cea mare” și cele locale existau organe conducătoare intermediare numite „micile adunări” sau „adunările de vale”. la care participau delegații adunărilor generale din satele de pe un anumit curs de apă. „Vrancea toată nu este la rîndul ei, altceva decît reunirea în „obștie mare” (marea comunitate) a delegațiilor autorizate de toate unitățile satești confederate. Puterea de stat, cu diversele sale atribuții, era deci deținută direct de către populația însăși, în adunările sale. Astfel, „marea adunare” a Vrancei sau, cum se mai spunea încă, „Vrancea toată”... n-avea un caracter permanent și nu dădea naștere funcționarilor de profesie. Ea se reunea spontan, pe baza unei tradiții și a necesității de fapt, de fiecare dată cînd o nevoie se făcea simțită.”¹⁵ Aceste reuniuni generale puteau numi cîțiva mandatarî ziși „vechili”, dotați cu puteri depline, pe baza asentimentului unanim și care puteau vorbi în numele întregii Vrance cu ocazia unor procese sau a altor litigii ale obștelor reunite, cu cei din afară. Sînt în prezent cunoscute nume ale unor asemenea personalități alese de către „marea obște” datorită calităților lor deosebite, a tăriei de caracter și a marilor culturi, a perseverenței și onestității lor. Într-un mod asemănător se alegeau și căpeteniile militare atunci cînd împrejurările istorice dramatice impuneau acest lucru. După părerea mai multor cercetători, puterea administrativă a acestei obști avea o eficacitate deosebită și în domenii care, în prezent, au fost trecute sub control statal. Perceperea unor impozite pentru statul feudal sau în beneficiul propriu, numirea reprezentanților săi la diferite procese și litigii, alegerea conducătorilor militari ai obștei, etc. sînt doar cîteva dintre prerogativele acestui „stat țărănesc”. Comunitatea vrîn-

15 Nerej. Un village d'une région archaïque. Monographie sociologique dirigée par H. H. Stahl. Institut de sciences sociales de Roumanie. Bucarest, 1939, pp. 289, 290.

ceană era astfel, în primul rînd, singura proprietară a întregului său teritoriu. Acest fapt constituia fundamentul economic al puterii sale. În această privință obștea vrinceană putea dispune de împărțirea către obștile satești a diferitelor părți ale acestui teritoriu, împărțire care nu era însă definitivă, putîndu-se reveni în orice moment asupra ei, mai ales atunci cînd ea nu era făcută cu destulă obiectivitate privilegiind, în mod special, pe aceia care căutau să profite de averea colectivă în beneficiul propriu. (Se cunosc, mai ales în istoria ultimilor două veacuri de existență a proprietății devălmașe, multe cazuri de imixtiuni din partea unor boieri sau chiaburi, nerespectuoși față de tradițiile locale, manifestînd lăcomie și tendințe de acaparare în dauna proprietății comune). În mare măsură obștea a reușit, mai ales pînă la venirea capitalismului, să se opună în mod eficace unor asemenea tendințe, chiar dacă acest fapt necesita eforturile mai multor generații.

Fără a intra în detalii vom preciza că puterea, ca forță organizatoare a vieții sociale, fixează scopurile comune diverselor colectivități sau societăți luate ca întreg. Pe această cale, puterea asigură punerea în valoare a energiilor sociale disponibile. Cîtă vreme nu intervine puterea, obiectivele colective rămîn difuze și neclare, iar acțiunea socială nu poate fi concertată și nu este compatibilă cu aceea a altor colectivități de același gen. Întrucît coeziunea unui grup social nu este cu adevărat asigurată decît printr-un proiect comun se poate de asemenea, constata că intervenția puterii condiționează geneza ordinii sociale și că, la rîndul ei, această ordine generează puterea. Rezultă că relațiile de putere reprezintă o trăsătură inevitabilă a structurilor oricărui grup social complex¹⁶. În legătură cu puterea specifică obștilor vrince se ridică o problemă care, departe de a fi arhaică prin natura ei, este dimpotrivă surprinzător de modernă. Majoritatea teoreticienilor actuali ai puterii sînt de părere că aceasta este o relație *asimetrică*, se bazează adică pe inegalitatea de roluri între *conducere* și *supunere* (între o minoritate care conduce și majoritatea care se supune) susținîndu-se că acesta este elementul fundamental al guvernării și de fapt, a oricărei conduceri sociale¹⁷. Mai mult, politologia actuală susține că nu este posibilă conducerea socială și deci nici funcționarea relației de putere, decît dacă există această diferență de potențial, această *inegalitate de roluri*, între conducători și cei conduși. Numeroși dintre gînditorii politici și filozofii cei mai proeminenți, au condiționat chiar posibilitatea progresului într-o comunitate umană de existența acestei inegalități. Redusă la cea mai simplă expresie, dilema ar fi următoarea: numai societățile în care există diviziunea între conducători și conduși (și după unii inegalitatea de avere) sînt capabile de progres; cele în care această diviziune nu funcționează, în care deci egalitatea este relația fundamen-

16. În această privință a se vedea și studiul nostru — Puterea politică și sistemul social. În vol.: Puterea politică și sistemul social, București, Ed. politică, 1985, p. 16-17.

17. Cf. de pildă, J. W. Lapierre *Essai sur le fondement du pouvoir politique* Aix-en-Provence, Ed. Ophrys, 1968, Robert Bierstedt, *Power and Progress. Essay on Sociological Theory*, New York, Mc Graw-Hill, 1975, Julien Freund, *L'Essence du politique*, Paris, Ed. Sirey, 1965, etc.

tală, sînt societăți condamnate la stagnare, randamentul activităților sociale este foarte scăzut, acțiunile de orice fel sînt repetitive, stereotipe chiar, progresul istoric nu este posibil, creativitatea este nulă. Chiar și în literatura noastră istorică, vorbindu-se despre caracterul arhaic al comunităților rurale vrîncene, sau din alte ținuturi, se remarcă primitivismul, caracterul rudimentar, prea puțin evoluat al tehnicilor de producție, acumularea extrem de lentă a avuției colective și individuale și nivelul scăzut al traiului acestor populații¹⁸. Fără a simplifica excesiv acest fenomen, care desigur are multiple fațete, vom spune totuși că, în ce privește comunitățile devălmașe vrîncene, este de consemnat faptul că ele au asimilat, de-a lungul timpului, elemente de progres în tehnicile agricole într-o măsură nu mult mai scăzută decît a celorlalte comunități rurale de la noi din țară. (ne referim desigur la situația de pînă la venirea capitalismului). Se poate chiar susține că randamentul lor agricol, în feudalism de pildă nu era mai scăzut decît în alte părți. Sînt cunoscute de asemenea, vechimea și persistența unor meșteșuguri care foloseau în aceste ținuturi energia apei pentru a spori productivitatea și deci avuția colectivă și individuală. Starea lor de relativă prosperitate, consemnate în diferite izvoare și de către cei mai reputați istorici și etnografi a constituit, de fapt, liantul de natură economică ce a menținut coeziunea îndelungată a acestor comunități. Dar în ce privește relația de putere? Cum a putut funcționa aceasta un timp istoric a cărui durată cuprinde mai multe orînduiri, pînă aproape de zilele noastre, dată fiind egalitatea și în această privință?

În comunitățile care și-au păstrat de-a lungul istoriei caracterul lor egalitar și unde diferențierile de avere n-au ajuns să se reflecte în raporturile de conducere sau putere, ascultarea decurgea din autoritatea conducătorilor și din consensul general față de legi și obiceiuri. Aceasta era și situația dinăuntru obștelor vrîncene. Egalitatea ca normă fundamentală în raporturile dintre indivizi, dintre aceștia și colectivitate, ori a obștei în raport cu întreaga confederație, determina ca, de această dată coeziunea grupurilor să fie asigurată prin solidaritatea de interese, nefiind necesară nici un fel de constrîngere. Acest gen de putere, lipsită de coerciție, era rezultatul unei ordini sociale necontestate de nimeni și în care interesul ficăruia era reflectat și promovat de interesul general. Pe lîngă aceasta în nici una dintre comunitățile arhaice nu s-a produs, de-a lungul secolelor și mileniilor, nici o desprindere a unui grup minoritar permanentizat la exercitarea puterii și conducerii. După cum am arătat, puterea era nemijlocit exercitată de către obște, iar cei care erau desemnați temporar ca „vechili“ nu aveau decît atribuții publice provizorii și nu dețineau un ascendent de rang social sau de natură ierarhică în raport cu ceilalți membri ai obștei. Atribuțiile amintite erau de scurtă durată și deci nu permiteau apariția nici unei stratificări sociale ori tendințe de suprapunere față de comunitate. Putem spune că în societatea patriarhală, bazată pe relații de rudenie, care deci nu cunoaște antagonisme interne, nu au existat în general, alte mijloace de constrîngere decît părerea publică.

¹⁸ P. P. Panaitescu, op. cit., C. Constantinescu-Mircești, op. cit., etc.

Pentru a conchide în legătură cu acest aspect, putem spune că tipul de putere care izvora din egalitatea membrilor unei comunități s-a dovedit de-a lungul timpului foarte adecvată pentru a menține nu numai unitatea obștilor dar și să impună, pe căi neviolente, păstrarea tuturor legilor și obiceiurilor constituite în veritabile valori ale unei democrații de tip țărănesc. Această putere a putut constitui de asemenea, liantul necesar care să confere, în timpurile cele mai critice, suficientă capacitate de rezistență militară față de năvălirile cu care a fost confruntată țara noastră.

LA DURÉE ET LA SIGNIFICATION HISTOIRIQUE DES COMMUNAUTÉS VILLAGEOISE DE VRANCEA

R é s u m é

Les études effectuées sur les communautés villageoises archaïques ont déjà relevé leur durée multiséculaire et le rôle particulier (spécifique) qu'elles ont joué dans l'histoire de la société roumaine.

Il est significatif de mentionner que les communautés villageoises de Vrancea ont à leur base *un type spécifique de pouvoir* qui, à la différence des autres communautés humaines, provenait de l'égalité de tous les membres. Ce pouvoir éliminait la violence ou la coercition pour imposer ses décisions, et la solidarité sociale était assurée par les intérêts communes.